

YTTRANDE
2018-10-17

Dnr 1.4-247/2018

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Den parlamentariska public service-kommitténs slutbetänkande Ett oberoende public service för alla – nya möjligheter och ökat ansvar (SOU 2018:50) (Ku2018/01387/MF)

Myndigheten har anmodats att yttra sig över rubricerad remiss.

Statens medieråd (STMR) ska enligt sin instruktion ”verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan” (Förordning 2010:1923 med instruktion för Statens medieråd). Myndigheten ska vidare följa medieutvecklingen när det gäller barn och unga samt sprida information och ge vägledning om barns och ungas mediesituation.

Med utgångspunkt i ovan nämnda förhållanden samt med hänvisning till myndighetens expertroll samt uppgift att ”verka för mediebranschernas självreglering” vill STMR anföra följande synpunkter på Public service-kommitténs slutbetänkande:

Allmänna synpunkter

Myndigheten noterar att det inte var någon del av direktiven att samråda med STMR (Kommittédirektiv 2016:111, 2017:73, 2018:04); med anledning av att STMR har delvis överlappande uppdrag på folkbildningsområdet med samtliga tre bolag, är det myndighetens bedömning att någon form av kommunikation under utredningstiden hade varit lämplig.

Mot bakgrund av ett allt hastigare förändringstempo i medielandskapet där helt nya tekniker, affärsmodeller och användarmönster kan uppstå på mycket kort tid, bör staten eftersträva större agilitet på området styrning av offentligt finansierade medier i syfte att bibehålla dessa mediers relevans och legitimitet. STMR anser att en förlängning av sändningstillståndsperioderna motverkar detta syfte.

Om verksamhetens ställning i demokratin (Kap. 1–3)

Kommittén lyfter förtjänstfullt fram programbolagens svårigheter med att nå ut, inte minst till de yngre målgrupperna. De samlande arenor som betänkandet refererar till är idag – för den yngre delen av befolkningen – olika medieplattformar och kommunikationstjänster, inte de offentligt finansierade medierna. Denna utveckling, om den fortsätter, skulle kunna innebära att det som beskrivs som bolagens ”centrala roll för demokratin” över tid kommer att urholkas.

STMR saknar här ett resonemang som, med avstamp i dessa belagda och tydliga beteendeförändringar i publiken, lyfter framtida konsekvenser samt behovet av helt nya perspektiv på vad offentligt finansierade medier bör vara, givet utvecklingen. Detsamma kan sägas gälla för behandlingen av nuvarande reglering. Utgångspunkten i fri åsiktsbildning, inte minst de s.k. positiva opinionsfriheterna, garanteras i dagsläget av lagstiftning som tillförsäkrar varje medborgare yttrande- och informationsfrihet gentemot det allmänna. I dagens medielandskap tar nya, kommersiella aktörer ett allt starkare grepp om det som uppfattas som de nya offentliga arenorna, inte minst av de yngre medborgargrupperna. Här behöver all samtida och framtida lagstiftning och relaterade regelverk på området utgå ifrån denna i grunden förändrade situation.

Perspektivet är i alltför hög utsträckning inifrån-och-ut-riktat, följaktligen tar betänkandet utgångspunkt i de befintliga verksamheterna i stället för i användarnas behov – det senare förhållningssättet skulle ha kunnat resultera i helt andra slutsatser kring nödvändiga framtida åtgärder.

I slutbetänkandet anförts att sociala medier är ett ”viktigt hjälpmedel” för bolagen i det arbetet. Användandet av icke-proprietära plattformar innebär emellertid samtidigt en rad risker. STMR vill inskräpa vikten av att de offentligt finansierade bolagen, för att kunna bibehålla kontrollen över vad som sprids och därmed leverera på sitt uppdrag, inte bör bygga in sig i ett beroende till kommersiellt drivna plattformsbolag, utanför svensk jurisdiktion.

Barn och unga saknar kunskaper om hur den användardata de lämnar ifrån sig när de rör sig i digitala miljöer kan exploateras. Att medvetet styra interaktion med publiken till digitala miljöer där bolagen inte har kontroll över vare sig dataströmmar, innehållets moderering eller vilka uttryck (t.ex. hot och andra angrepp) som användarna där kan utsättas för innebär bl.a. att det är omöjligt att skydda barn och unga från det som i myndighetens uppdrag uttrycks som ”skadlig mediepåverkan”.

Det kan även noteras att kommittén har en motsägelsefull inställning på området. Å ena sidan ska bolagen ha rätt att flytta över resurser, tillgodoräkna sig verksamhet på internet och nyttja sociala medier som hjälpmedel. Å andra sidan bör de inte bli beroende. STMR konstaterar att det i delar saknas korrelation mellan analys, slutsatser och förslag.

Om verksamheternas uppdrag (Kap. 3, 5)

Kärnverksamhet

Kommittén utgår i sina resonemang kring kärnverksamhet – precis som noterats ovan – från befintlig organisation och verksamhet. Med hänvisning till den pågående konvergensen och fragmentiseringen av såväl medieanvändningen som -marknaden – i synnerhet när det gäller barn

och unga – vill STMR problematisera detta angreppssätt. Kommittén menar att de offentligt finansierade mediernas innehållsuppdrag fortsatt ska vara brett eftersom kommittén anser att det endast genom en bredd i utbudet är möjligt att attrahera och tilltala hela publiken. I ljuset av de förändrade användarmönstren, inte minst individualiseringen, är det emellertid relevant att ställa frågan om det framöver överhuvudtaget är möjligt att bibehålla tanken på en masspublik.

Myndigheten noterar de tre olika tidsperspektiven i betänkandet samt regeringens anvisning i Prop. 2012/13:164 om vad som är att betrakta som kärnverksamhet resp. kompletterande verksamhet. Kommittén öppnar för en vidare tolkning men vidmakthåller att ”verksamhet” ska tolkas som var och hur utbudet sprids. STMR vill understryka behovet av att kärnverksamhet framöver inte bör definieras utifrån spridningstekniker, interaktionsdesign och/eller gränssnitt.

Folkbildning

STMR ser positivt på att behovet av satsningar på medie- och informationskunnighet (MIK) tydligt lyfts fram av kommittén. I en tid då medborgare fått tillgång till masspubliceringsverktyg, utan vare sig kunskaper eller erfarenheter för att kunna axla det ansvar som följer med denna nyvunna frihet, krävs massiva insatser när det gäller att utbilda och fortbilda i MIK. Digitaliseringen innebär nya, delvis dolda hot mot yttrandefriheten när vinstdrivande aktörer äger de arenor som många uppfattar som den nya demokratiska infrastrukturen och då dessa exploaterar användardata i kommersiella syften – då behöver medborgarna kunskap, erfarenhet och verktyg för att tryggt kunna navigera den nya verkligheten. De senaste årens ökade fokus på desinformation, propaganda och informationskrigföring bara förstärker de redan stora behoven när det gäller att med kunskap bygga motståndskraft i befolkningen.

I avsnitt 5.1.6 *Medie- och informationskunnighet inom ramen för folkbildningsuppdraget* betonas bolagens folkbildningsuppdrag, innefattande bolagens arbete med medie- och informationskunnighet (MIK). För samtliga public service-bolag gäller att programutbudet som helhet ska präglas av folkbildningsambitioner. Sveriges Utbildningsradio (UR) ska koncentrera sin verksamhet till utbildningsområdet men ska därutöver tillhandahålla ett utbud av folkbildningsprogram.

Samtliga tre bolag uppger att de med olika insatser rör sig inom det brett definierade MIK-området, även om UR framstår som den mest aktiva aktören.

Myndigheten har i det senaste årets kartläggningar av MIK (*Kartläggning av insatser som syftar till stärkt medie- och informationskunnighet*). Statens medieråd, Myndigheten för press, radio och tv. 2017; *Medie- och informationskunnighet i den digitala tidsåldern*. Red. Ulla Carlsson, Nordicom 2018) konstaterat ett behov av en samordning av de insatser som sker i samhället till medborgare i olika åldrar via olika aktörer – allt från skola, skolbibliotek och universitet till folkbildningsrörelsen och medieföretagen.

Det är positivt att kommittén lyfter fram UR:s ökade ambitioner. UR är en samarbetspartner till STMR och även en producent av MIK-material. Sedan 2016 är MIK ett av UR:s tre fokusområden. Kommitténs bedömning är att alla tre bolagen fortsatt bör stärka MIK-arbetet och föreslår att de eventuella ökande kostnader som kan bli följderna av UR:s höjda ambitioner på området hanteras inom ramen för en generell förstärkning av bolagets resurser under nästa tillståndspano. STMR

anser med hänvisning till tillgänglig forskning om framgångsrika MIK-satsningar (*Medie- och informationskunnighet i den digitala tidsåldern*. Red. Ulla Carlsson, Nordicom 2018) och behovet av en tydlig samordning att det bör övervägas om inte ett av bolagen bör anvisas att samordna verksamheterna på området.

Om självreglering (Avsnitt 3.1.5)

Frågan om en moderniserad självreglering av mediebranschen, som väger in konvergensen mellan medieslagen, har diskuterats i omgångar sedan slutet av 00-talet.

Kommittén väljer att beskriva det pågående arbetet mot ett nytt självreglerande medieetiskt system med en allmänhetens medieombudsman (MO) och en medieetisk nämnd (MEN). Tiltänkta huvudaktörer är Sveriges Tidskrifter, TU, SR, SVT, UR, Bonnier Broadcasting, Publicistklubben och Svenska Journalistförbundet.

Tanken med det nya, sammanhållna systemet är att förenkla för allmänheten att förstå vart de ska vända sig för att pröva om de utsatts för en oförsvarlig publicitetsskada genom intrång i privatlivet.

STMR ställer sig positivt till den principen.

Om oberoendet

Avslutningsvis noterar STMR inbjudningar från UR och SVT om att vid ett särskilt anordnat event för remissinstanserna ta intryck av bolagens resp. position. Då STMR – för att värna sitt oberoende – tackade nej till inbjudan, uppvaktades myndigheten i särskild ordning av två representanter från SVT.

STMR noterar att bolagen ofta lyfter fram de offentligt finansierade mediernas oberoende ställning samt principen om armlängds avstånd till staten, en grundläggande princip och ett viktigt arbete med att värna den. Samtidigt vill myndigheten understryka att oberoendet också borde uttryckas i en neutral hållning gentemot de lika oberoende remissinstanserna.

I detta ärende har Anette Novak beslutat. Martina Wagner och Ulf Dalquist har varit föredragande. I den slutliga handläggningen av ärendet har också Jan Christofferson deltagit.

Anette Novak

Direktör